

Sygn. akt V CSK 329/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 lutego 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Maria Szulc

Protokolant Piotr Malczewski

w sprawie z powództwa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w W.

przeciwko D. P. Spółce z o.o. Spółce Komandytowej w C.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 20 lutego 2015 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 23 grudnia 2013 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok w punkcie 1 lit. a) utrzymujący
w mocy wyrok zaoczny wydany przez Sąd Okręgowy
w C. dnia 9 lutego 2011 r. w sprawie [...] w części zasądzającej od pozwanej na rzecz powoda kwotę
72.549 (siedemdziesiąt dwa tysiące pięćset czterdzieści
dziewięć) złotych oraz odsetki ustawowe od kwoty 244.392, 34
(dwieście czterdzieści cztery tysiące trzysta dziewięćdziesiąt
dwa i 34/100) złotych od dnia 2 listopada 2010 r., a nadto
uchyla zaskarżony wyrok w części rozstrzygającej o kosztach
w punktach 1 lit. c, 2 i 3 i w tym zakresie przekazuje sprawę**

**do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu,
pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 7 grudnia 2011 r. Sąd Okręgowy w C. utrzymał w mocy swój wyrok zaoczny wydany w dniu 9 lutego 2011 r. w części zasądzającej od pozwanej D. P. spółki komandytowej z siedzibą w C. na rzecz powoda Zakładu Ubezpieczeń Społecznych - Oddział w C. kwoty: 6.380.45 zł oraz kwoty 65.496.56 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu, tj. od 2 listopada 2010 r. Sąd zastrzegł pozwanej spółce prawo do powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności do nieruchomości, dla których prowadzona jest księga wieczysta nr [...], do wysokości wierzytelności zabezpieczonych wpisami hipotek przymusowych łącznych zwykłych na rzecz powoda oraz ograniczenie odpowiedzialności z tytułu odsetek do odsetek za ostatnie dwa lata przed przysądzeniem własności nieruchomości. Sąd Okręgowy uchylił jednocześnie wyrok zaoczny z dnia 9 lutego 2011 r. w części uwzględniającej powództwo o zapłatę kwoty 175.834,33 złotych z odsetkami ustawowymi i umorzył postępowanie, co do kwoty 3319 złotych z odsetkami ustawowymi oraz oddalił powództwo o zapłatę kwoty 172.515,30 złotych z odsetkami ustawowymi.

W uzasadnieniu wyroku Sąd Okręgowy wskazał, że pozwana spółka D.P. na podstawie umowy z dnia 23 września 2008 r. nabyła od Zakładów Gospodarczych „U.” spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w C. nieruchomość położoną w C., objętą księgą wieczystą nr [...], obciążoną hipotekami na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z tytułu zaległych składek na ubezpieczenie społeczne. Wierzytelności Zakładu Ubezpieczeń Społecznych zostały zabezpieczone następującymi hipotekami: hipoteką przymusową łączną zwykłą na kwotę 6.380.45 zł; hipoteką łączną kaucyjną na kwotę 116.942.14 zł; hipoteką przymusową łączną zwykłą na kwotę 65.496.56 zł. Wpisy hipotek zostały z urzędu przeniesione do nowej księgi wieczystej nr [...]. Powód Zakład Ubezpieczeń Społecznych w W. - Oddział w C. prowadził przeciwko spółce Zakłady Gospodarcze „U.” egzekucję także z nieruchomości obciążonej hipotekami. Egzekucja jednak okazała się bezskuteczna, nieruchomość nie została sprzedana ani przejęta przez wierzyciela.

Sąd pierwszej instancji uznał, że do oceny prawnej roszczeń powoda Zakładu Ubezpieczeń Społecznych - Oddział w C. należało odwołać się do przepisów ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (jedn. tekst Dz. U. z 2001 r., Nr 124, poz. 1361 ze zm. w brzmieniu obowiązującym do dnia 19 lutego 2011 r. – dalej, jako u.k.w.h.). W ocenie Sądu, powód nie zdołał udowodnić – przede wszystkim z powodu „nieczytelności” i „niejasności” przedstawionej dokumentacji – wysokości przysługującej mu wierzytelności w zakresie zabezpieczenia hipoteką kaucyjną. Powództwo w tym zakresie nie zostało uwzględnione. Za zasadne natomiast uznał Sąd żądanie powoda obejmujące wierzytelności zabezpieczone hipotekami przymusowymi zwykłymi w kwotach: 6.380.45 zł i 65.496.56 zł, których dotyczy domniemanie z art. 71 u.k.w.h. Ze względu na treść art. 69 u.k.w.h. w związku z art. 1025 § 3 k.p.c. Sąd Okręgowy zastrzegł po stronie dłużnika rzeczowego prawo do powoływania się na ograniczenie odpowiedzialności do odsetek za ostatnie dwa lata przed przysądzeniem własności. Jednocześnie według Sądu pozwana spółka skutecznie podniosła zarzut przedawnienia roszczenia o odsetki od wierzytelności zabezpieczonej hipoteką przymusową zwykłą w kwocie 6.380.45 zł albowiem uległy one przedawnieniu na podstawie art. 24 ust. 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych a powód nie wykazał, że bieg przedawnienia został przerwany wskutek wszczęcia postępowania egzekucyjnego. Od wierzytelności zabezpieczonej hipoteką przymusową zwykłą w kwocie 65 496.56 zł Sąd zasądził odsetki od dnia wniesienia pozwu (od 2 listopada 2010 r.), biorąc pod uwagę, że powód nie wskazał sposobu kapitalizacji odsetek do dnia wniesienia pozwu.

Na skutek apelacji powoda Zakładu Ubezpieczeń Społecznych – Oddział w C., wniesionej od wyroku Sądu Okręgowego w części uchylającej wyrok zaoczny i oddalającej powództwo oraz w części zastrzegającej pozwanej prawo powoływania się na ograniczenie odpowiedzialności do odsetek za ostatnie dwa lata przed przysądzeniem własności, Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 26 lipca 2012 r. uchylił wyrok Sądu Okręgowego w zaskarżonej części w tym zakresie przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 13 czerwca 2013 r. uwzględnił zażalenie pozwanej spółki i uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Apelacyjny zmienił wyrok Sądu Okręgowego z dnia 7 grudnia 2011 r. i nadał mu treść, że utrzymuje w mocy wyrok zaoczny wydany przez Sąd Okręgowy w dniu 9 lutego 2011 r. w sprawie ... 371/10, w części zasądzającej od pozwanej D. P. spółka komandytowa na rzecz powoda Zakład Ubezpieczeń Społecznych – Oddział w C. kwotę 244.392.34 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 2 listopada 2010 r., zastrzegając pozwanej spółce prawo do powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności do nieruchomości, dla której prowadzona jest księga wieczysta o nr [...], oraz na ograniczenie odpowiedzialności z tytułu odsetek za opóźnienie za ostatnie dwa lata przed przysądzeniem własności nieruchomości. Sąd Apelacyjny uchylił wyrok zaoczny wydany w dniu 9 lutego 2011 r. w zakresie zasądzającym kwotę 3.382 złote i umorzył w tej części postępowanie.

Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji, że ze względu na treść art. 10 ust. 2 ustawy z dnia 26 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2009, Nr 131, poz. 1075) do hipotek zwykłych (wpisanych przed 20 lutego 2010 r.) należy stosować przepisy ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. ustawy o księgach wieczystych i hipotece w brzmieniu obowiązującym do dnia 19 lutego 2011 r.. Z tej przyczyny, do hipotek przymusowych zwykłych znajduje zastosowanie art. 71 u.k.w.h. zgodnie, z którym domniemanie istnienia prawa wynikające z hipoteki obejmuje także istnienie wierzytelności powoda zabezpieczonych hipotekami w kwocie 6 380 45 zł oraz w kwocie 65 496 56 zł. Sąd Apelacyjny przyjął też, że nie uległy przedawnieniu odsetki od wierzytelności zabezpieczonej hipoteką przymusową zwykłą w kwocie 6.380.45 zł, albowiem powód skutecznie wykazał fakt przerwania biegu przedawnienia na skutek wszczęcia postępowania egzekucyjnego (przed I Urzędem Skarbowym w C.). W ocenie Sądu Apelacyjnego powód wykazał zarówno zasadność, jak i wysokość roszczenia w kwocie 109.047.83 zł zabezpieczonego hipoteką kaucyjną do kwoty 116.942.14 zł. Twierdzenia powoda nie zostały skutecznie podważone przez pozwaną. Wskazana kwota 109.047.83 zł obejmuje należność główną oraz odsetki wyliczone na dzień 30 kwietnia 2002 r. Wobec powyższego Sąd Apelacyjny przyjął, że powód może dochodzić skutecznie od pozwanej, jako dłużnika rzeczowego kwoty 244.392.34 zł. Sąd Apelacyjny,

odwołując się do poglądu wyrażonego przez Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2005 r., III CZP 24/05, wbrew stanowisku powoda przyjął, że może on żądać odsetek tylko za okres dwóch lat przed przysądzeniem własności nieruchomości.

Pozwana D. P. spółka komandytowa wniosła skargę kasacyjną od wyroku Sądu drugiej instancji wydanego w części zasądzającej kwotę 72.549 złotych wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 2 listopada 2010 r. oraz w części zasądzającej odsetki ustawowe od kwoty 244.392,34 złotych od dnia 2 listopada 2010 r., a także w części, w jakiej Sąd Apelacyjny nie zastrzegł prawa powoływania się przez pozwanego na ograniczenie odpowiedzialności do wysokości sumy hipoteki kaucyjnej.

Pozwana zarzuciła błędną wykładnię art. 69 u.k.w.h. prowadzącą do przyjęcia, że „hipoteka obejmuje odpowiedzialność dłużnika hipotecznego za skapitalizowane odsetki” oraz błędną wykładnię art. 69 u.k.w.h. i art. 1025 § 3 k.p.c. w związku z art. 482 k.c. polegającą na przyjęciu, że odpowiedzialność dłużnika hipotecznego obejmuje odsetki od odsetek zabezpieczonych hipoteką, w szczególności - odsetki od odsetek nieograniczonych do okresu dwóch lat od przysądzenia własności nieruchomości. Zdaniem wnoszącej skargę spółki, Sąd drugiej instancji naruszył art. 104 ustawy o księgach wieczystych i w związku z art. 319 k.p.c., ponieważ nie zastrzegł prawa do powoływania się przez pozwanego na ograniczenie odpowiedzialności do wysokości kwoty wskazanej we wpisie hipoteki kaucyjnej; naruszył także art. 319 k.p.c. w związku z art. 1025 § 3 k.p.c. oraz art. 69 u.k.w.h., błędnie zastrzegając ograniczenie odpowiedzialności jedynie w odniesieniu do odsetek od kwoty 244.392,34 zł od dnia 2 listopada 2010 r. W ocenie wnoszącej skargę doszło także do naruszenia: art. 379 pkt 2 k.p.c. w związku z art. 64 § 1 k.p.c. i art. 66 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (jedn. tekst Dz. U. z 2013 r., poz. 1442 ze zm. dalej, jako u.s.u.s.), ponieważ Sąd drugiej instancji nie uwzględnił nieważności toczącego się postępowania, wynikającej z okoliczności, iż powód - Zakład Ubezpieczeń Społecznych – Oddział w C. nie posiada zdolności sądowej w sprawach o zapłatę. Skarżąca wskazała również na naruszenie: art. 386 § 2 i 3 k.p.c. w związku z art. 379 pkt 2 k.p.c., art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c. w związku z art. 64 § 1 k.p.c., art. 66 ust. 1

u.s.u.s., ponieważ Sąd drugiej instancji nie wziął bowiem pod uwagę nieważności postępowania przed Sądem pierwszej instancji wynikającej z baraku zdolności sądowej powoda - Zakładu Ubezpieczeń Społecznych - Oddział w C.

Na tych podstawach pozwana spółka wniosła o uchylenie wydanych w sprawie wyroków: wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 23 grudnia 2013 r., wyroku Sądu Okręgowego w C. z dnia 7 grudnia 2011 r., wyroku zaocznego Sądu Okręgowego w C. z dnia 9 lutego 2011 r. oraz o odrzucenie pozwu ewentualnie o uchylenie i zmianę zaskarżonego wyroku poprzez uchylenie wyroku zaocznego Sądu Okręgowego w C. z dnia 9 lutego 2011 r. w części obejmującej kwotę 72.549.00 zł oraz w zakresie odsetek ustawowych od kwoty 244.392.34 zł od dnia 2 listopada 2010 r. oraz o oddalenie w tej części powództwa oraz zastrzeżenie pozwanemu w odniesieniu do roszczeń wynikających z hipoteki kaucyjnej prawa powoływania się w postępowaniu egzekucyjnym na ograniczenie odpowiedzialności do wysokości sumy hipoteki kaucyjnej ewentualnie wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w zakresie kwoty 72.549.00 zł oraz odsetek ustawowych od kwoty 244.392.34 zł od dnia 2 listopada 2010 r. i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Ponieważ skarga kasacyjna została oparta na obu podstawach wymienionych w art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. w pierwszej kolejności wymaga rozważenia zarzut nieważności dotychczasowego postępowania. Wskazana w skardze kasacyjnej przyczyna nieważności wynikająca z braku zdolności sądowej występującego po stronie powodowej Oddziału w C. Państwowego Zakładu Ubezpieczeń z siedzibą w W. obejmuje postępowanie w obu instancjach, a w odniesieniu do postępowania w drugiej instancji Sąd Najwyższy w ramach bezpośredniej kontroli kasacyjnej bierze z urzędu pod rozagę nieważność postępowania przed tym Sądem.

Dlatego zarówno ze względu na treść skargi kasacyjnej jak i ze względu na urzędowy obowiązek czuwania przez Sąd Najwyższy nad ważnością postępowania w drugiej instancji, niezbędne jest rozstrzygnięcie, czy rzeczywiście w postępowaniu przed Sądem Okręgowym jak i przed Sądem Apelacyjnym

występowała pozbawiona zdolności sądowej terenowa jednostka organizacyjna Państwowego Zakładu Ubezpieczeń z siedzibą w W. Wątpliwości, jakie pojawiły się na tym tle oraz zarzuty skargi kasacyjnej są wynikiem określenia strony powodowej w pozwie jak i w kolejnych pismach procesowych, jako „Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w C.” Wbrew jednak wnioskowi, jakie z tego faktu wyprowadza się w skardze kasacyjnej, w przedmiotowej sprawie po stronie powodowej występuje Zakład Ubezpieczeń Społecznych z siedzibą w W.

Zgodnie z art. 66 ust.1 u.s.u.s., Zakład Ubezpieczeń Społecznych jest państwową jednostką organizacyjną i posiada osobowość prawną, a jego siedzibą jest W. W skład Zakładu wchodzi m.in. terenowe jednostki organizacyjne (art. 67 ust. 2 ustawy), którymi są oddziały i podlegające im inspektoraty (§ 8 ust. 1 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 lutego 2008 r. w sprawie nadania statutu Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych, Dz. U. Nr 28, poz. 164). Oddziały te, jako jednostki organizacyjne osoby prawnej, nie są wyposażone w zdolność sądową.

Oznacza to, że powodem w sprawie może być tylko Zakład Ubezpieczeń Społecznych w W., a nie jego oddział. Jedynie na podstawie upoważnienia udzielonego przez Prezesa, Zakład może być w określonym zakresie reprezentowany przez upoważnioną osobę, w tym w szczególności przez dyrektora oddziału (§ 2 ust. 2 i § 8 ust. 2 cyt. rozporządzenia); upoważnienie może obejmować też prawo udzielania dalszych pełnomocnictw. Możliwość reprezentowania Zakładu przez upoważnionych kierowników oddziałów sprawia, że w praktyce dochodzi do zbędnego oznaczania jako strony Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dopełnieniem oznaczenia jego jednostki organizacyjnej. Nie jest to jednak błąd w zakresie doboru podmiotu uczestniczącego w postępowaniu, ale ten sposób oznaczenia strony służy jedynie uściśleniu wewnętrznej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie (zob. w podobnych przypadkach postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 sierpnia 2000 r., sygn. akt I CKN 749/00, niepubl. a także wyroki z dnia 16 listopada 2006 r., sygn. akt II CSK 143/06, niepubl. oraz z dnia 19 marca 2009 r., sygn. akt III CSK 219/08, niepubl.).

W przedmiotowej sprawie potwierdza to umocowanie, jakiego udzielił pełnomocnikowi procesowemu dyrektor Oddziału w C. Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, nie działający jednak w imieniu tego Oddziału, ale w imieniu Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z siedzibą w W. na podstawie pełnomocnictwa udzielonego przez prezesa tego Zakładu.

Z tych względów nie można podzielić stanowiska skarżącej, iż stroną powodową w sprawie jest pozbawiona zdolności sądowej terenowa jednostka organizacyjna Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z siedzibą w W., a nie sam Zakład, w którego imieniu występują należycie umocowani: dyrektor Oddziału w C. oraz pełnomocnik procesowy.

Ponieważ zarzuty naruszenia przepisów postępowania okazały się nieuzasadnione podstawą oceny przez Sąd Najwyższy naruszenia prawa materialnego są ustalenia faktyczne stanowiące podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.). Należy podzielić stanowisko Sądu drugiej instancji, że normatywną podstawą oceny hipotek zwykłych wpisanych przed dniem 20 lutego 2011 r. są przepisy ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. ustawy o księgach wieczystych i hipotece w brzmieniu obowiązującym do dnia 19 lutego 2011 r. Wynika to jasno z treści art. 10 ust. 2 ustawy z dnia 26 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2009, Nr 131, poz. 1075). Na gruncie tych przepisów w orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalil się pogląd, że hipoteka zwykła obejmuje odsetki ustawowe za opóźnienie w zakresie wskazanym w art. 1025 § 3 k.p.c., nie zabezpiecza natomiast odsetek za opóźnienie ustalonych w umowie według zmiennej stopy procentowej, i to nawet gdyby zostały objęte treścią wpisu do księgi wieczystej, odsetki kapitałowe zaś zabezpiecza tylko wtedy, gdy zostały ujawnione we wpisie (por. wyroki SN z dnia 24 listopada 1998 r., I CKN 864/98, OSNC 1999, nr 6, poz. 11; z dnia 12 marca 2003 r., III CKN 1026/00, niepubl.; z dnia 17 marca 2004 r., II CK 81/03, niepubl.; uchwała z dnia 20 maja 2005 r., III CZP 24/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 60; wyrok z dnia 13 stycznia 2005 r., IV CK 451/04, niepubl.; wyrok z dnia 2 grudnia 2009 r., I CSKK 161/09, niepubl.). Takie stanowisko przeważa również w literaturze prawniczej.

Ze względu na okoliczności sprawy, a mianowicie wobec zastrzeżenia przez Sąd drugiej instancji w odniesieniu do wszystkich hipotek prawa do powoływania się przez pozwaną spółkę na ograniczenie odpowiedzialności z tytułu odsetek za opóźnienie za ostatnie dwa lata przed przysądzeniem własności a także dlatego, że tej części wyroku nie zaskarżyła strona powodowa, kwestia ta pozostaje poza zakresem rozważań Sądu Najwyższego, co więcej nie może ona być odmiennie rozstrzygnięta ze względu na treść art. 384 k.p.c. przez Sąd drugiej instancji w wyniku ponownego rozpoznania sprawy. Istotne wobec tego pozostaje stwierdzenie, że zwiększona odpowiedzialność pozwanej spółki, jako właścicielki nieruchomości ponad kwotę, do której wpisano hipotekę zwykłą, obejmuje jedynie roszczenie o nieprzedawnione odsetki ustawowe za opóźnienie oraz koszty postępowania. Jak przyjął Sąd Najwyższy w wymienionej uchwale z dnia 20 maja 2005 r. tylko w odniesieniu do wierzytelności o ustawowe odsetki za opóźnienie spełniony jest wymóg dostatecznego ustalenia, oznaczenia wierzytelności (art. 68 u.k.w.h.), gdyż w chwili wpisu hipoteki do księgi wieczystej znane są podstawowe elementy prawne tej wierzytelności, tj. wysokość świadczenia głównego, stopa procentowa i termin spełnienia świadczenia. W odniesieniu do odsetek za opóźnienie takimi elementami są: wysokość zabezpieczonej wierzytelności, stopa procentowa i termin wykonania zobowiązania. W tej sytuacji istnieje zatem możliwość definitywnego określenia zadłużenia dłużnika hipotecznego z tytułu odsetek za opóźnienie ze stałą stopą procentową, aczkolwiek dopiero po dokonaniu wpisu w księdze wieczystej (po upływie odpowiedniego opóźnienia). Jak podkreślił Sąd Najwyższy element oznaczoności, wbrew podnoszonym w literaturze obawom, dotyczy także roszczenia obejmującego ustawowe odsetki za opóźnienie, określane w rozporządzeniu wydanym na podstawie art. 359 § 3 k.c. Wprawdzie stopa procentowa tych odsetek może ulec zmianie po dokonaniu wpisu hipotek i w czasie trwania stanu opóźnienia, to jednak należy brać pod uwagę sposób dokonywania tej zmiany i jej prawną transparentność, odsetki te są bowiem wyrażone w odpowiednim akcie normatywnym, a nie w treści podstawowego stosunku kredytowego. Inny jest też powód i mechanizm zmiany stopy procentowej w zakresie odsetek ustawowych i umownych. Można przyjmować, że skoro w art. 69 u.k.w.h. stwierdza się, że w granicach przewidzianych w odrębnych przepisach

hipoteka zabezpiecza także roszczenia o odsetki nieprzedawnione, to ta formuła odnosi się także do odsetek określonych w rozporządzeniu wydanym na podstawie art. 359 § 3 k.c. Nowa stylizacja art. 69 u.k.w.h. mogła mieć na celu właśnie normatywne przesądzenie od dawna nie kwestionowanej reguły, że hipoteka umowna obejmuje także ustawowe odsetki za opóźnienie. Ponadto dłużnik hipoteczny powinien zawsze liczyć się z możliwością zmiany ustawowej stopy procentowej po dokonaniu wpisu hipoteki z odpowiednim rozszerzeniem zakresu jego odpowiedzialności wobec wierzyciela hipotecznego.

W związku z dotychczasowymi wywodami nie można zgodzić się z przyjętą przez sądy obu instancji tezą, iż hipoteka zwykła poza odpowiednio oznaczoną (zindywidualizowaną) wierzytelnością główną i związaną z nią wierzytelnością z tytułu odsetek za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego obejmuje także wierzytelność stanowiącą równowartość odsetek od zaległych odsetek liczonych wobec dłużnika rzeczowego zgodnie z uprawnieniem określonym w art. 482 k.c. W ten sposób odsetki od dodanych do należności głównej skapitalizowanych odsetek za okres przed wniesieniem pozwu stanowią nieuprawnione dodatkowe zwiększenie wierzytelności (dochodu wierzyciela) a zarazem zwiększenie odpowiedzialności pozwanej spółki ponad wyraźnie wymienioną we wpisie sumę wyznaczającą granice tej odpowiedzialności. Jak przyjął Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 21 października 1997 r., III ZP 16/97 (OSNAPUS 1998, nr 7, poz. 204), jeżeli odsetki zostały skapitalizowane w znaczeniu prawnym, czyli obliczono ich sumę za określony czas, a następnie poddano je oprocentowaniu (tak jak w rozpoznawanej sprawie), to nie są one już odsetkami, lecz powstałym kapitałem, stanowiącym odrębną kategorię prawną.

Ponadto przez rachunkową czynność polegającą na wyliczeniu sumy na podstawie obowiązującej stopy procentowej i okresu czasu i dodanie tej sumy do kwoty należności głównej dochodzi do pozbawienia dłużnika rzeczowego w tym zakresie uprawnienia do powoływania na ograniczenie odpowiedzialności do ostatnich dwóch lat przed przysądzeniem własności obciążonej nieruchomości.

Z tych względów słusznie zarzuca się we skardze kasacyjnej naruszenie art. 69 u.k.w.h. przez jego błędną wykładnię i przyjęcie odpowiedzialności pozwanej

także w zakresie odsetek od zaległych odsetek skapitalizowanych za okres przed wniesieniem powództwa przeciwko dłużnikowi rzeczowemu. Trzeba jednak podkreślić, iż nie wyklucza to możliwości wskazania w wyroku odsetek kwotowo (skapitalizowanych rachunkowo na określony dzień), ale wówczas należy tę kwotę oznaczyć oddzielnie w wyroku z podkreśleniem, iż stanowi ona należność uboczną dla roszczeń głównych. Uwzględnienie tej kwoty łącznie z należnościami głównymi objętymi wszystkimi trzema hipotekami powoduje, że odsetki utraciły swój byt, jako należności uboczne i stały się należnością główną zwiększając w ten sposób bezpodstawnie dług pozwanej spółki, co wpływa także na możliwość powoływania się na ograniczenie odpowiedzialności dłużnika rzeczowego związane z treścią art. 1025 § 3 k.p.c.

Obok wykazanej konieczności oznaczenia w odniesieniu do hipotek przymusowych zwykłych oddzielnie wierzytelności hipotecznej z tytułu należności głównych oraz z tytułu należności odsetkowych z hipotek zwykłych niezbędne jest też odrębne wskazanie wierzytelności zabezpieczonej hipoteką kaucyjną. Wobec treści art. 102 i 104 u.k.w.h. nie ulega bowiem wątpliwości, że dłużnik rzeczowy z tytułu hipoteki kaucyjnej ponosi odpowiedzialność jedynie do wysokości wpisanej sumy najwyższej.

W związku z tym pojawia się słusznie eksponowana w skardze kasacyjnej kwestia, czy zastrzeżenie ograniczenia tej odpowiedzialności powinno znaleźć się w sentencji wyroku, czy też ograniczenie to następuje dopiero w postępowaniu egzekucyjnym. Do tego zagadnienia odniósł się Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 14 lutego 2008 r. (sygn. akt II CSK 525/07, OSNC 2009/4/61) w związku z koniecznością rozważenia zastrzeżenia na podstawie art. 319 k.p.c. prawa dłużnika hipotecznego do powoływania się na ograniczenie odpowiedzialności z tytułu odsetek ustawowych za opóźnienie do odsetek za dwa lata płatności przed przysądzeniem własności nieruchomości. W uzasadnieniu tego wyroku Sąd Najwyższy wskazał, że wysokość ustalonego z tego tytułu w prawomocnym wyroku świadczenia nie może być zakwestionowana ani zmieniona na etapie postępowania egzekucyjnego (art. 804 k.p.c.). Nie ma też podstaw do ograniczenia wykonalności takiego tytułu w drodze powództwa przeciwegzekucyjnego przewidzianego w art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c., ponieważ nie chodzi tu o zaprzeczenie zdarzeniu na

podstawie, którego oparto wydanie tytułu wykonawczego, ani nie zaszło żadne zdarzenie, wskutek którego objęte tytułem zobowiązanie wygasło lub nie może być egzekwowane. Organ egzekucyjny, będąc związany treścią tytułu, nie może skorygować zasądzzonego nim świadczenia do poziomu ustalonego w art. 1025 § 3 k.p.c. w trakcie sporządzania planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji; nie byłoby to też możliwe w drodze zarzutów zgłoszonych do tego planu. W tej sytuacji, skoro - stosownie do art. 837 zdanie pierwsze k.p.c. - dłużnik może powoływać się na ograniczenie odpowiedzialności tylko wówczas, gdy zostało ono zastrzeżone w tytule wykonawczym, Sąd Najwyższy przyjął, że przewidziane w art. 1025 § 3 k.p.c. ograniczenie odpowiedzialności dłużnika hipotecznego z tytułu odsetek powinno być zastrzeżone w treści tego tytułu na podstawie art. 319 k.p.c. (podobnie stanowisko zajął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 6 marca 1997 r. sygn. akt I CKU 78/96, Prok. i Pr. - wkł. 1997/6/38 a także w wymienionym wyroku z dnia 2 grudnia 2009 r.; zob. też wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 17 listopada 2005 r., I AC a 725/04, OSAB 2005/4/32). Pogląd jest aktualny w odniesieniu do innych przyczyn i podstaw ograniczenia odpowiedzialności dłużnika rzeczowego, co powinno znaleźć wyraz w treści tytułu wykonawczego.

Z tych wszystkich względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uchylił wyrok Sądu drugiej instancji w zaskarżonej części i w tym zakresie przekazał sprawę do ponownego rozpoznania temu Sądowi.